

STORTINGET

Innst. 291 L

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
frå kontroll- og konstitusjonskomiteen

Prop. 76 L (2017–2018)

**Innstilling frå kontroll- og konstitusjonskomiteen
om Endringar i vallova (valdistrikt ved stortings-
val, rett til å stille liste ved val mv.)**

Til Stortinget

1. Samandrag

Kommunal- og moderniseringsdepartementet gjer i proposisjonen framlegg om visse endringar i lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre.

1.1 Bakgrunn

1.1.1 Innleiing

Stortinget vedtok den 8. juni 2017 ny inndeling av det regionale folkevalde nivået, jf. Prop. 84 S (2016–2017) og Innst. 385 S (2016–2017), og den 8. juni 2016 vedtok Stortinget å slå saman Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag, jf. Prop. 130 LS (2015–2016) og Innst. 361 L (2015–2016). På bakgrunn av desse vedtaka er dagens 19 fylkeskommunar slått saman til 11. Samanslåingane vil tre i kraft den 1. januar 2020, med unntak av samanslåingane av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag, som gjaldt frå den 1. januar 2018. Den nye fylkesinndelingane får konsekvensar for valordninga ved stortingsval, ettersom dagens fylke er valdistrikt ved stortingsval.

Departementet har det overordna nasjonale ansvaret for valgjennomføringa og meiner det er viktig å sikre ein føreseieleg situasjon for veljarar, parti og lokale valstyresmakter fram til spørsmålet er grundig greidd ut. Departementet foreslår derfor nødvendige endringar i

vallova for å kunne få til ei gjennomføring med 19 valdistrikt ved stortingsvalet i 2021.

Departementet understrekar at det er viktig å setje av tilstrekkeleg tid til tilpassingar i mellom anna regelverk, rutinar og valadministrasjonssystemet som blir brukt til å gjennomføre val. Departementet tilrår at Stortinget innan våren 2018 avklarar kva som skal vere valdistrikta ved valet i 2021.

1.1.2 Bakgrunn for forslaga til endringar i vallova

Det følgjer av Grunnlova at det skal vere 19 valdistrikt ved stortingsval, mens vallova seier at det er fylke som er valdistrikta. Det er no ikkje lenger samsvar mellom talet på fylke i Noreg og talet på valdistrikt. Utan ei klargjering av dette i vallova vil ikkje føreseigna i Grunnlova vere tilstrekkeleg til å kunne seie noko om kva som ligg i dei 19 valdistrikta.

Departementet foreslår at dei 19 valdistrikta skal førast opp med namn i vallova, og at valdistrikta får namn etter dei 19 fylke som har vore valdistrikt ved førre val. Departementet foreslår òg at namna på alle kommunane som høyrer til dei ulike valdistrikta, blir lista opp i ei forskrift.

Endringar i fylkesstrukturen og uvisse om inndelingane i valdistrikt framover gjer at partia har behov for meir fleksibilitet. Vallova bør ikkje leggje føringar på korleis partia organiserer seg, og dette blir sikra ved endringar i ordlyden i § 6-3.

Samtidig foreslår departementet at føreseigna om kven som har rett til å representere eit registrert politisk parti på lokalt nivå, blir flytta frå forskrift 2. januar 2003 nr. 5 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgforskriften) til vallova. Departementet meiner føreseigna er så viktig for behandlinga av listeforslag at dette bør regulerast i vallova.

Det blir òg foreslått fleire endringar som inneber at det i føresegnar der det tidlegare var brukt nemninga «fylke» i samanhengar som berre gjeld fylkets funksjon som valdistrikt, no vil bli brukt nemninga «valgdistrikt».

1.1.2.1 KOMMUNESAMANSLÅING PÅ TVERS AV FYLKE OG GRENSEJUSTERINGAR

Fleire av dei vedtekne samanslåingane av kommunar er gjorde på tvers av fylkesgrensene. Departementet understrekar at det i denne prosessen blei teke omsyn til departementets tilråding om å gjennomføre stortingsvalet med 19 valdistrikt. Då Stortinget den 8. juni 2017 gjorde vedtak om å justere fylkesgrenser, innebar vedtaket òg at kommunar som blei slått saman på tvers av fylkesgrenser, fekk tilhøyrsløst til eit av dei gamle fylka. Eit eksempel på dette er vedtaket om samanslåing av Aurskog-Høland kommune og Rømskog kommune.

Kva for valdistrikt einingane skal høyre til, vil bli opplyst i vedtaka om grensejustering som etter planen skal fremmast for Stortinget våren 2018.

Det vil dermed vere eintydig definert kva for kommunar som høyrer til dei ulike valdistrikta.

1.1.3 Vallovutvalet og behov for utgreiing

Inndeling i valdistrikt er eit prinsipielt viktig spørsmål som har stor innverknad på korleis valordninga fungerer. Departementet meiner derfor det er viktig at dette blir grundig greidd ut. Regjeringa oppnemnde i juni 2017 eit vallovutval som har som del av sitt mandat å greie ut konsekvensar av strukturendringa for valordninga, inkludert inndeling i valdistrikt og fordeling av utjamningsmandat. I tillegg til solid fagkompetanse innan jus og statsvitskap og kunnskap om valgjennomføring har utvalet medlemmer frå alle dei politiske partia som var valde inn på Stortinget da utvalet blei satt ned.

Departementet meiner det er viktig å vente på innstillinga frå utvalet før valordninga blir endra. Når vallovutvalet har levert si innstilling ved utgangen av 2019, vil departementet leggje opp til ein prosess med brei høyring før forslag til endringar i valordninga og vallova blir sendt til Stortinget. Departementet meiner denne prosessen sikrar legitimitet og tillit til valsystemet.

Mens vi ventar på utgreiinga av dette frå vallovutvalet, meiner departementet at det er føremålstenleg å gjennomføre stortingsvalet i 2021 med dagens 19 valdistrikt. Dagens valdistriktinndeling sikrar omsyn til geografisk og partipolitisk representasjon og vil etter departementet si vurdering vere ei god løysing fram til Stortinget tek endeleg stilling til spørsmålet når utgreiinga og tilrådinga frå vallovutvalet er klare. Denne løysinga vil medverke til tryggleik og ein føreseieleg situasjon under førebuingane til stortingsvalet.

1.1.4 Gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalet i 2019

I 2019 skal det vere val til kommunestyre og fylkesting. Kommunar og fylkeskommunar som slår seg saman frå den 1. januar 2020, skal gjennomføre valet som om grenseendringane er gjorde.

Etter inndelingslova inkluderer grenseendringane både samanslåingar, delingar og grensejusteringar. Dette sikrar at alle innbyggjarane i dei nye einingane får vere med på å velje dei nye kommunestyra og fylkestinga sine. Departementet vil våren 2018 fastsetje to forskrifter om gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsval i 2019 som gjeld for dei kommunane og fylkeskommunane som er påverka av grenseendringar. Forskriftene har vore på høyring, og departementet fekk ei rekkje nyttige innspel, særleg frå kommunar og Kartverket. Bortimot alle høyringsinstansane støtta forslaga prinsipielt, men somme peikte på at utkastet frå departementet ikkje i tilstrekkeleg grad fanga opp kommunar som er påverka av delingar og grensejusteringar. Departementet har endra og kvalitetssikra forskriftsutkasta på bakgrunn av dette, slik at alle grenseendringar no er fanga opp. Det vil bli sendt ut ein rettleiar til forskriftene som informerer grundig om korleis valet skal gjennomførast. I tillegg vil Valdirektoratet tilby særskild opplæring til kommunar og fylkeskommunar som er påverka av grenseendringane.

1.1.5 Høyringa

I høyringsbrev frå den 3. januar 2018 sende Kommunal- og moderniseringsdepartementet på høyring forslag om endringar i vallova og valforskrifta og forslag til to nye forskrifter om gjennomføring av kommunestyre- og fylkestingsvalet i 2019. Høyringsfristen blei sett til den 14. februar 2018. Departementet har motteke høyringssvar frå 63 instansar.

1.2 Lovforslag

1.2.1 Gjeldande rett

Stortingsval er regulerte av Grunnlova og vallova.

Fleire viktige forhold som gjeld stortingsval, er regulerte i Grunnlova. Dette gjeld blant anna reglar om stemmerett, kven som kan veljast, tidspunkt for val, godkjenning av valet, valordning og mandatfordeling.

Av Grunnlova § 57 går det fram at landet er delt inn i 19 valdistrikt ved stortingsval. Det følgjer òg av Grunnlova at kvart valdistrikt får tildelt eitt utjamningsmandat. Vallova § 11-1 slår òg fast at det er 19 valdistrikt ved stortingsval, og fastset vidare at det er fylka som utgjer desse 19 valdistrikta.

Resten av føresegnene om stortingsval står i vallova. Vallova inneheld blant anna føresegnar om kven som kan veljast, valorgan, listeforslag, gjennomføring av stemmegiving og oppteljing, valoppgjær, godkjenning

og klage. I fleire av desse føresegnene blir det vist til «fylket» i tydinga fylkets funksjon som valdistrikt. Føresegnene om listeforslag er for eksempel gjennomgåande baserte på at dagens fylke utgjer valdistrikt både ved stortingsval og ved fylkestingsval.

1.2.2 Høyringssvara

Dei fleste høyringsinstansane som uttaler seg, støttar departementets forslag om å gjennomføre stortingsvalet i 2021 med dagens 19 valdistrikt. Blant desse er Akershus fylkeskommune, Bardu kommune, Buskerud fylkeskommune, Drammen kommune, Kristiansand kommune, Norsk studentorganisasjon, Skedsmo kommune, Telemark fylkeskommune, Trondheim kommune, Tromsø kommune og Unio.

Proposisjonen gjer nærmare greie for høyringssvara.

1.2.3 Departementets vurdering og forslag

1.2.3.1 KOMMENTARAR TIL MERKNADENE FRÅ HØYRINGSINSTANSANE

Departementet noterer seg at dei aller fleste høyringsinstansane støttar forslaga eller ikkje har nokon merknader til dei foreslåtte endringane.

Departementet viser til høyringsfråsegna frå Kartverket om nummerering av valdistrikt, og at nummer 13 ikkje bør brukast så lenge opplistinga elles samsvarer med fylkesnummereringa. Departementet har på bakgrunn av høyringsfråsegna gjort ei ny vurdering av forslaget til lovføresegn og meiner det ikkje er nødvendig å ha nummerering i opplistinga av valdistrikta. Sjølv om forslaget inneber at dei gamle fylka er valdistrikt i 2021, er det ikkje nødvendig å bruke fylkesnummerering i vallova. Forslaget til endring av valgloven § 11-1 som blir fremma i proposisjonen, er derfor utan nummerering, men er lista opp med bokstavane a–s.

Departementet viser til høyringssvaret frå Vestfold fylkeskommune, som føreset at dei nye fylka vil danne permanente valdistrikt frå stortingsvalet i 2025. Departementet understrekar at bakgrunnen for forslaget er at denne problemstillinga skal greiast ut av vallovutvalet. Departementet vil ikkje gjere noka vurdering av kva som skal utgjere valdistrikta i 2025, men ventar på innstillinga frå utvalet. Innstillinga vil bli send på brei høyring før departementet fremmar forslag til Stortinget om ny vallov. Endringane som er foreslått i vallova, vil altså i alle høve berre gjelde ved valet i 2021, sidan valet i 2025 vil bli gjennomført etter ny vallov.

Vestfold fylkeskommune er den einaste høyringsinstansen som uttaler seg om forslaget om å innføre ein forskriftsheimel i vallova om kva for kommunar som skal inngå i valdistrikta. Fylkeskommunen uttrykkjer uro over at ein i forskrift skal kunne endre valdistrikta.

Departementet understrekar at spørsmålet om kva for kommunar som skal inngå i dei ulike valdistrikta, er

eintydig definert. Forskrifta skal berre namngi kva for kommunar som høyrer til i dei ulike valdistrikta, basert på allereie kjend tilhøyrslse. Grunnen til at det ikkje blir gjort no, er at ikkje alle nye kommunenamn er fastsette. Kommunar som ein har vedteke å slå saman på tvers av fylkesgrenser, eller som er påverka av grensejusteringar på tvers av fylkesgrenser, har fått tilhøyrsla til valdistrikt avklart i stortingsvedtaket. Kommunar som ikkje er påverka av denne prosessen, vil høyre til valdistriktet som tilsvare fylket deira.

Departementet viser til høyringsfråsegna frå Trøndelag fylkeskommune, som meiner at Trøndelag må utgjere eitt valdistrikt i 2021. Departementet viser òg til grunnlovsforslaget om å redusere talet på valdistrikt til 18 for at Trøndelag skal utgjere eitt valdistrikt i 2021. Departementet har forståing for at situasjonen er noko annleis for Trøndelag samanlikna med andre fylke, sidan denne samanslåinga allereie er sett i verk. Det er departementet si oppfatning at det ikkje bør gjerast endringar i Grunnlova utan ei nærmare utgreiing. Departementet meiner framleis det er uheldig å endre Grunnlova på bakgrunn av at samanslåinga av Trøndelag har skjedd to år tidlegare enn dei andre fylkessamanslåingane. Valdistrikt bør greiast ut som ei heilskapleg problemstilling der ein ser heile landet under eitt, og det bør ikkje gjerast mellombelse grunnlovsendringar. Det oppdraget ligg i mandatet til vallovutvalet. Dersom talet på valdistrikt skal reduserast, er det Stortinget som må vedta endringar i Grunnlova. Departementet ønskjer å sikre ein trygg og føreseieleg prosess og fremmar derfor endringar som gjer at stortingsvalet i 2021 kan gjennomførast utan grunnlovsendringar.

Departementet er einig med Valdirektoratet i at endringane medfører eit behov for kommunikasjon og opplæring frå valstyresmaktene, og vil sørge for at partia får god informasjon om konsekvensane av endringane. Departementet vil i samarbeid med Valdirektoratet sørge for informasjon og opplæring av valstyresmakter og veljarar.

Departementet viser til høyringsfråsegna frå Røyken kommune og understrekar at kommunar som slår seg saman på tvers av fylke, slik situasjonen er med for eksempel Asker (Akershus), Røyken (Buskerud) og Hurum (Buskerud), vil høyre til same valdistrikt ved stortingsvalet i 2021. Dette blei avklart i Stortingets vedtak om justering av fylkesgrenser som blei gjort den 8. juni 2017.

Departementet held fast på alle forslaga til endringar som blei sende på høyring. På bakgrunn av høyringsinnspela frå Kartverket har departementet endra utforminga av forslaget til endring av valgloven § 11-1 første ledd.

1.2.3.2 RETT TIL Å STILLE LISTE OG KRAV TIL UNDERSKRIFTER

Det er ingen av høringsinstansane som har uttalt seg om dette temaet. Departementet held fast på det vesentlege i forslaga sine, men vil her utdjupe kva innverknad endringane vil ha ved høvesvis kommunestyre- og fylkestingsvalet i 2019 og stortingsvalet i 2021.

Kommunestyre- og fylkestingsvalet i 2019

For kommunar og fylke som er omfatta av grenseendringar, skal valet gjennomførast som om grenseendringane har skjedd. Det vil seie at to eller fleire samanslåtte kommunar skal velje eit nytt felles kommunestyre, og at to eller fleire samanslåtte fylke skal velje eit nytt felles fylkesting.

Når det gjeld retten til å stille liste etter forenkla regelverk, knytter kravet seg til kor mange stemmer lista fekk ved førre stortingsval. Departementet foreslår endringar i valgloven § 6-3 første ledd om talet på underskrifter på listeforslaget, slik at kravet til stemmer ved førre stortingsval skal vere knytt til valdistrikt i staden for til fylke slik som i dag. Ettersom det i 2019 vil vere stortingsvalet i 2017 som avgjer dette, vil ikkje endringa av ordlyd ha nokon innverknad, ettersom fylka og valdistrikta var samanfallande i 2017.

Departementet foreslo i høringsnotatet at valgloven § 6-3 første ledd skal endrast til at listeforslaget kan skrivast under av minst to av styremedlemene i partiet si lokalavdeling i valdistriktet det gjeld. Etter ei nærmare vurdering ønskjer departementet å endre denne føresegna til at listeforslaget kan skrivast under av minst to styremedlemmer i lokalavdelinga med ansvar for valdistriktet lista gjeld, og i eit eige punktum halde på kravet om at underskrivarane må ha stemmerett i dette valdistriktet. Departementet meiner at reglane om listeforslag i vallova ikkje bør leggje føringar på korleis partia organiserer seg. Departementet meiner at prinsippet om lokal forankring framleis må sikrast gjennom krav om at underskrivarane må ha stemmerett i gjeldande valdistrikt. Dette inneber at det ikkje lenger vil vere ein tydlig kva for del av partiorganisasjonen som kan stille lister på høvesvis fylkesnivå og i stortingsdistrikt. Departementet meiner dette kjem tydelegare fram i nytt forslag til lovtekst. Departementet foreslår derfor ei endring frå forslaget som blei presentert i høringsnotatet.

Departementet held fast på forslaget om å flytte føresegna i valforskrifta § 16 om kven som avklarar kven som har rett til å representere eit parti lokalt, til vallova. Det blir dermed tydeleg at dersom det er tvil om kven som har rett til å representere eit politisk parti lokalt, er det leiaren av partiets utøvande organ som avgjer saka.

Stortingsvalet i 2021

Dersom stortingsvalet i 2021 skal gjennomførast med dagens 19 valdistrikt, vil det få konsekvensar for

partia og innlevering av listeforslag. Verken vallova eller partilova har reglar for korleis partia skal organisere nominasjonsprosessen, eller korleis dei organiserer seg. Endringa som er foreslått i valgloven § 6-3 gir partia meir fleksibilitet i korleis dei organiserer seg. Forslaget inneber at anten eit lokalt lag i valdistriktet (tilsvarande dagens fylkeslag) eller eit nytt samanslått fylkeslag kan skrive under listeforslag til stortingsvalet i 2021. Dette vil kunne variere mellom partia. Departementet ser at det er viktig å gi både partia og fylkeskommunane som behandlar listeforslag, god opplæring i regelverket. Ein konsekvens av å gi partia meir fleksibilitet er at det kan vere fleire ulike lokallag som ønskjer å levere listeforslag i same valdistrikt ved stortingsvalet i 2021.

For å sikre kravet til lokal forankring må dei som skriv under, ha stemmerett i valdistriktet. Det vil seie at dersom eit parti med fylkeslag i for eksempel Viken skal fremme listeforslag i valdistrikta Østfold, Akershus og Buskerud ved stortingsvalet i 2021, kan ikkje dei same styremedlemene skrive under på alle tre listeforslaga.

Som nemnt i høringsnotatet meiner departementet at føresegna om kven som har rett til å representere eit registrert politisk parti på lokalt nivå, er av ein slik karakter at ho bør løftast til vallova. Ingen av høringsinstansane hadde kommentarar til dette forslaget. Departementet foreslår derfor å ta inn denne føresegna i vallova kapittel 6 om korleis valstyresmaktene behandlar listeforslag. Tilsvarende føresegn i valforskrifta § 16 vil da bli oppheva.

1.3 Evaluering av stortingsvalet 2017

1.3.1 Innleiing

Valdirektoratet har evaluert stortingsvalet i valgjenomføringsundersøkinga 2017.

I Innst. 1 S (2017–2018) uttaler Stortinget sin fullmaktskomité på bakgrunn av kontrollen av valet at heilskapsinntrykket er at valet er gjennomført på ein god og effektiv måte i kommunane, og at fylkesvalstyra har gjort ein grundig kontroll med valstyra. Merknadene frå komiteen er omtalte nedanfor der det er relevant.

1.3.2 Statistikk

1.3.2.1 VALDELTAKING

Tal frå Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at valdeltakinga ved stortingsvalet i 2017 var på 78,2 pst. og lik valdeltakinga ved førre stortingsval i 2013. Valdeltakinga har auka med 1,8 prosenteningar sidan stortingsvalet i 2009. Valdeltakinga blant kvinner var 3 prosenteningar høgare enn blant menn. Valdeltakinga var høgast blant veljarar med høgare utdanning, med 89,6 pst., og lågast blant veljarar med grunnskuleutdanning, med 64,6 pst. Valdeltakinga var høgast i Akershus fylke, med 81,2 pst., og lågast i Finnmark fylke med 72,6 pst.

1.3.2.2 VALDELTAKING ETTER ALDER

Frå 2013 til 2017 har valdeltakinga auka blant førstegongsveljarar. I aldersgruppa 18–19 år brukte 72,7 pst. stemmeretten sin. Det er ein auke med 2,3 prosenteningar samanlikna med førre stortingsval i 2013. I dei eldste aldersgruppene er det ein svak nedgang i valdeltakinga. Kvinner har like høg eller høgare valdeltaking enn menn i alle aldersgrupper med unntak av i gruppa 80 år eller eldre, der forskjellen er 12,7 prosenteningar. Ved stortingsvalet i 2013 var valdeltakinga blant kvinner og menn i denne gruppa tilnærma lik. Valdeltakinga blant kvinner på 80 år eller eldre har gått ned med 3,8 prosenteningar samanlikna med stortingsvalet i 2013, og valdeltakinga blant menn i same gruppe har stige med 8,8 prosenteningar sidan stortingsvalet i 2013.

1.3.2.3 VALDELTAKING BLANT INNVANDRARAR

Ifølgje tal frå Statistisk sentralbyrå deltok 55 pst. av norske statsborgarar med innvandrarbakgrunn, det vil seie innvandrarar og personar fødte i Noreg med innvandrarforeldre, ved stortingsvalet i 2017. Det er ein svak auke frå valdeltakinga ved førre stortingsval i 2013. Valdeltakinga blant innvandrarar er 23,2 prosenteningar lågare enn den generelle valdeltakinga blant innbyggjarane. Ved stortingsvalet i 2017 var 6 pst. av dei stemmeføre innvandrarar. Personar fødte i Noreg med innvandrarforeldre utgjorde om lag 1 pst. av dei stemmeføre. Desse personane har i hovudsak bakgrunn frå land i Asia og Afrika, som Pakistan, Vietnam, Tyrkia, Sri Lanka og Marokko, og dei er unge. Blant norskfødde med innvandrarforeldre frå Afrika, Asia etc. auka ifølgje tal frå SSB valdeltakinga i 2017 med 5 prosenteningar samanlikna med stortingsvalet i 2013, frå 49 til 54 pst.

Valdeltakinga varierer etter landbakgrunn. Valdeltakinga er høgast blant innvandrarar frå Vest-Afrika etc. Dei fleste innvandrarar med stemmerett er frå Afrika eller Asia, spesielt mange er frå Pakistan, Irak, Vietnam og Somalia. Av dei 15 største landa har Sri Lanka høgast valdeltaking (63 pst.) og Kosovo lågast (36 pst.). Samanlikna med stortingsvalet i 2013 er det størst auke i valdeltakinga hos personar med landbakgrunn frå Irak, Iran og Afghanistan.

Valdeltakinga blant innvandrarar etter kjønn varierer med landbakgrunn. Valdeltakinga er 6 prosenteningar høgare for menn med innvandrarbakgrunn frå Sri Lanka enn for kvinner med same bakgrunn. Mannlege veljarar med innvandrarbakgrunn frå Pakistan, Tyrkia og Afghanistan stemmer også i noko større grad enn kvinnelege veljarar med same bakgrunn. Når det gjeld veljarar med bakgrunn frå Filippinane, Thailand og Russland, stemmer kvinnene i mykje større grad enn mennene. Valdeltakinga for mannlege veljarar med landbakgrunn frå Russland var 38 pst., mens valdeltakinga for kvinnelege veljarar med same landbakgrunn var 55 pst.

1.3.2.4 MOTTEKNE STEMME

Ved stortingsvalet i 2017 blei det igjen sett ny rekord for talet på mottekne førehandsstemmer, da talet på førehandsstemmer for første gong kom over éin million. 36,1 pst. av alle godkjende stemmer blei gitt som førehandsstemmer. Det er ein auke på 5,9 prosenteningar samanlikna med førre stortingsval i 2013 og ein auke på 11,7 prosenteningar samanlikna med stortingsvalet i 2009.

Ved valet i 2017 var det opna for tidlegstemming i perioden frå 1. juli til og med 9. august, før den ordinære førehandsstemmeperioden tok til. I denne perioden har ikkje kommunane ei like omfattande plikt til å leggje til rette. 12 582 førehandsstemmer blei gitt i denne perioden. Ordninga med tidlegstemmegiving blei innført ved stortingsvalet i 2009, og det blei da gitt ca. 6 500 tidlegstemmer. I 2013 var det ein stor auke tidlegstemmer, og det blei registrert 14 604 førehandsstemmer i denne perioden. Det var altså ein liten nedgang i talet på tidlegstemmer ved stortingsvalet i 2017 samanlikna med stortingsvalet i 2013.

1.3.2.5 STEMMEGIVING UTANRIKS

Veljarar som oppheld seg i utlandet, må gi førehandsstemme. Førehandsstemmegivinga utanriks tek til 1. juli og varer til og med nest siste fredagen før valdagen, jf. valgloven § 8-1 andre ledd. Veljaren må sjølv sørge for å stemme så tidleg at stemmegivinga når fram til valstyret innan klokka 17 dagen etter valdagen. Dersom veljaren ikkje har høve til å oppsøkje ein stemmemottakar, kan han eller ho stemme ved brevpost, jf. valgloven § 8-2 fjerde ledd.

Det blei gitt 11 049 førehandsstemmer til stemmemottakarar utanriks ved stortingsvalet i 2017. Det blei gitt 762 brevstemmer.

Stortinget sin fullmaktskomité kommenterer i Innst. 1 (2017–2018) at nokre valstyre har forkasta førehandsstemmegivingar frå utlandet med grunngiving i valgloven § 10-1 første ledd bokstav c, som handlar om at førehandsstemmegivinga ikkje er gitt til rett tid. Komiteen meiner derfor det bør vurderast om ikkje alle utanriks stemmegivingar som kjem inn til valstyret i den rette kommunen innan fristen klokka 17 dagen etter valdagen, bør kunne godkjennast, uavhengig av når stemmegivinga er send, såframt andre villkår er oppfylte.

Departementet understrekar at det ikkje er når stemmegivinga er send, som er avgjerande for om ei førehandsstemmegiving skal godkjennast eller ikkje. Etter valgloven § 10-1 første ledd bokstav c er eit kriterium i prøvinga av førehandsstemmegivingar at dei skal vere gitt til rett tid. For utanriks stemmegiving er fristen for å stemme nest siste fredag før valdagen. Utanriksstasjonar og tilsvarande kan altså ikkje ta imot førehandsstemmegivingar etter denne fristen, men dei kan framleis sende dei vidare i den siste veka før valdagen. Depar-

tementet har gjennomgått møtebøkene for valet og ser at det er få stemmegivingar som er forkasta på dette grunnlaget. Departementet meiner det er viktig å ha ein frist for når veljarar i utlandet kan stemme, for å sikre at desse stemmegivingane kjem fram tidsnok til å bli med i valoppgjeret. Derfor oppfordrar departementet stemmemottakarar utanriks til å sende vidare førehandsstemmegivingane til heimkommunen til veljaren etter kvart som dei mottek dei, utan at departementet ønskjer å fastsetje nærmare instruks for dette.

1.3.2.6 FORKASTA STEMMEGIVINGAR OG STEMMESETLAR

Vallova kapittel 10 har reglar om godkjenning av stemmegivingar og stemmesetlar. Til saman blei det registrert 2 926 836 godkjende stemmegivingar ved stortingsvalet i 2017. 5 061 stemmegivingar blei forkasta, 821 førehandsstemmer og 4 240 gitt på valtinget. Hovudårsakene til at stemmegivingar blir forkasta, er at veljaren ikkje er ført opp i manntalet i kommunen. Talet på forkasta stemmegivingar var i 2013 4 494, mens det i 2009 var 2 064.

Det blei forkasta til saman 5 179 stemmesetlar ved stortingsvalet i 2017. Til samanlikning var talet på forkasta stemmesetlar ved førre stortingsval i 2013 3 255. Det blei forkasta tilnærma like mange stemmesetlar i førehandsstemmegivingsperioden (1 625) som på valtinget (1 630). Det var ein auke i prosentdelen forkasta stemmesetlar ved stortingsvalet i 2017 på 0,06 prosent, einingar samanlikna med stortingsvalet i 2013. I 2009 blei det forkasta 2 064 stemmesetlar.

Dei fleste av stemmesetlane som blei forkasta, mangla gyldig stempel. Også ved stortingsvalet i 2013 var dette den vanlegaste forkastingsgrunnen. Kravet om stempling av stemmesetelen ved førehandsstemmegiving blei innført ved stortingsvalet i 2013 som følgje av at omslagskonvolutten blei fjerna.

Ved stortingsvalet i 2017 blei det forkasta fleire stemmesetlar i førehandsstemmegivingsperioden enn på valtinget. Fordelingsmønsteret er annleis enn ved tidlegare val. I 2013 blei det forkasta tilnærma like mange stemmesetlar frå førehandsstemmegivingsperioden som på valtinget, mens det i 2009 blei forkasta flest stemmesetlar på valtinget.

Stortingets fullmaktskomité gir i Innst. 1 S (2017–2018) punkt 8.4 uttrykk for at det er urovekkjande at talet på forkasta stemmegivingar og stemmesetlar har auka ved valet i 2017. Komiteen meiner det er viktig å setje inn målretta tiltak for å hindre unødvendige årsaker til forkastinga, uavhengig av om dei kjem av feil som veljaren eller valfunksjonæren har gjort, eller har andre årsaker. Departementet er einig i at dette er noko ein bør sjå på, men understrekar at det i ein del tilfelle er nødvendig å forkaste. Dette er eit viktig tema som inngår i opplæringa av kommunane. Departementet vil sjå

på ulike årsaker til at stemmer blir forkasta, og vurdere tiltak på bakgrunn av dette.

1.3.2.7 FOR SEINT INNKOMNE STEMMEGIVINGAR

Førehandsstemmer må ha komme inn til valstyret innan klokka 17 dagen etter valdagen for at stemmegivinga skal godkjennast, jf. valgloven § 10-1 første ledd bokstav g. Stemmer som kjem inn etter dette tidspunktet, blir forkasta. Ved valet i 2017 blei 318 førehandsstemmegivingar forkasta av denne årsaka. Fristen blei forskuva til klokka 17 dagen etter valet ved ei lovendring i 2016. Før dette måtte førehandsstemmegivingane ha komme inn til valstyret innan klokken 21 på valdagen. Endringa blei gjort for å hindre at talet på for seint innkomne førehandsstemmer auka som følgje av at post ikkje lenger blir levert på laurdagar.

Valdirektoratet gjennomførte ei undersøking i kommunane for å kartlegge kor mange førehandsstemmer som er mottekne etter at fristen gjekk ut. 355 kommunar svarte på undersøkinga. Desse kommunane rapporterte inn totalt 1 051 førehandsstemmer som er mottekne for seint til å komme med i valoppgjeret. Dette er ein nedgang frå 0,19 til 0,11 pst. samanlikna med tilsvarende undersøking gjort i etterkant av valet i 2013.

Departementet registrerer at det er ein nedgang i talet på for seint innkomne førehandsstemmer. Tiltaka som er sette i verk, med tydelegare rutinar for sending av førehandsstemmer, seinare frist for godkjenning av stemmegivingar og opplæring og informasjon til kommunar om nøyaktig adressering og bruk av alternative sendemåtar, ser ut til å ha verka. Det er likevel uheldig at feil eller slurv hos valmedarbeidarar fører til at stemmer blir forkasta. Departementet vil framleis følgje opp problemstillinga i samarbeid med både Posten og Valdirektoratet fram mot valet i 2019.

1.3.2.8 BLANKE STEMMER

Det blei registrert 18 516 blanke stemmesetlar ved stortingsvalet 2017. Av desse blei 5 864 gitt under førehandsstemmegivinga og 12 652 på valtinget. Dette er ein auke frå 2013 og 2009, da det blei registrert høvesvis 12 874 og 11 684 blanke stemmesetlar.

Komiteen viser til informasjon frå fylkesvalstyra som tyder på at det kan bli mange blanke stemmesetlar fordi ein del veljarar legg ein eigen stemmesetel som eit slags omslag rundt den eigentlege stemmesetelen. Dette fører til at den ytste stemmesetelen blir stempla, og den innte blir forkasta på grunn av manglande stempel. Rutinane for stemmegiving etter vallova inneber at valfunksjonæren i utgangspunktet ikkje skal halde i stemmesetelen til veljaren. Det kan derfor vere vanskeleg for ein valfunksjonær å oppdage at veljaren har teke to stemmesetlar. Dette kan òg vere ei forklaring på at det i nokre kommunar er komme inn fleire stemmesetlar enn det er kryss i manntalet. Departementet vil følgje opp pro-

blemstillinga framfor neste val, særleg med tanke på å gi meir informasjon i sjølve vallokalet.

1.3.3 Elektronisk avkryssing i manntal på valdagen

Departementet fremma i Prop. 73 L (2015–2016) forslag om å innføre elektronisk avkryssing i manntal på valdagen som ei permanent frivillig ordning for alle kommunar. Stortinget vedtok lovforslaget, og ved stortingsvalet i 2017 var det 255 kommunar som tok i bruk ordninga med elektronisk avkryssing i manntal på valdagen.

Stortinget sin fullmaktskomité bad i Innst. 1 S (2017–2018) regjeringa vurdere kva som kan gjerast for å få alle kommunar til å nytte elektronisk manntal også på valtinget.

Valdirektoratets valg gjennomføringsundersøking viser at halvparten av kommunane som ikkje tok i bruk ordninga med elektronisk avkryssing i manntal, viste til manglande internettilgang i vallokala som årsak til dette.

Departementet meiner det er viktig at kommunane sjølv avgjer om dei ønskjer å ta i bruk ordninga med elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen. Eit av krava til kommunane som ønskjer å nytte elektronisk avkryssing, er at ordninga må brukas i alle vallokala i kommunen. Det er for eksempel ikkje mogleg å ha elektronisk avkryssing i det største vallokalet og bruke papirmanntal i dei andre. Kommunar som vil ta i bruk elektronisk avkryssing, må derfor ha eigna lokale med nettilgang og god redundans. Det gjer det relativt ressurskrevjande å nytte ordninga, både i form av investeringar i datautstyr og behov for tilsette med IT-kompetanse. Nokre kommunar har i tillegg stemmekrinsar med svært få stemmeføre, der det vil vere lite føremålstenleg å setje opp utstyr for elektronisk avkryssing. Det er også kommunar som har vallokale utan eller med ustabil nettilgang, noko som vil kunne føre til at dei i alle høve må gå over til beredskapsprosedyre med papirmanntal.

1.3.4 Manuell førebels oppteljing

Den 31. august 2017 fastsette departementet ei ny forskrift om oppteljing av stemmesetlar ved valet i 2017. Forskrifta gjaldt alle kommunar ved stortingsvalet, og i tillegg ved kommunestyrevalet i Tjøme og Nøtterøy kommunar. Forskrifta inneheldt ei føresegn om at kommunane måtte gjere den førebels teljinga av stemmesetlar manuelt, både for stemmesetlar gitt på førehand og for stemmesetlar gitt på valtinget. Føresegna blei innført som eit ekstra sikringstiltak ved valg gjennomføringa.

Innføringa av denne føresegna innebar at ei rekkje kommunar måtte endre rutine sine kort tid før valdagen. Dette førte til meirarbeid for fleire kommunar, og departementet har stor forståing for at kommunane

opplevde det som utfordrande å måtte gjere endringar i rutinar og organisering så kort tid før valdagen.

Den eksterne evalueringa viser at kommunane i all hovudsak hadde forståing for kravet om manuell teljing. Dei fleste kommunane melder òg at når avgjerda først var teken, var dei nøgde med informasjonen dei fekk frå Valdirektoratet i etterkant. Det var stor medieinteresse på tryggleik i oppteljinga, og evalueringa viser at endringa gav arbeidsro, ikkje berre sentralt, men òg for kommunane.

Departementet opplevde at kommunane gjennomførte den nye rutinen på ein svært tilfredsstillande måte, og det blei ingen forseinkingar i valresultatet som følgje av at stemmesetlane blei talde manuelt.

Departementet har etter valet dekt ekstrakostnadene som kommunane blei påførte som følgje av den nye rutinen.

Det vil måtte leggjast stor vekt på tryggleiken ved gjennomføringa av val også i framtida. For at borgarane framleis skal ha tillit til valet, er det samtidig avgjerande at styresmaktene gir innsyn i korleis valet blir gjennomført. Forskrifta gjaldt berre valet i 2017, og dersom krav til manuell førebels teljing skal førast vidare på permanent basis, må det gjerast endring i lovverket. Departementet vil vurdere korleis tryggleiken og tilliten til oppteljinga kan sikrast også ved framtidige val.

1.3.5 Valprotokollar

Valgloven § 10-7 slår fast at stemmestyret, valstyret og fylkesvalstyret skal føre protokoll i samband med valg gjennomføringa. Stortinget sin fullmaktskomité kommenterte i Innst. 1 S (2017–2018) at rapporteringa frå fylkesvalstyra i del 1 av møteboka er lagd opp svært ulikt hos dei einskilde fylkesvalstyra. Komiteen oppmodar departementet om å vurdere korleis rapporteringa kan forbetrast mellom anna ut frå dei behova Stortinget har for kontroll. Komiteen viser òg til at sekretariata i fylkesvalstyra må få god rettleiing om kva for informasjon del 1 av møteboka bør innehalde. Departementet er einig med komiteen i at det er ei utfordring at fylkesvalstyra i varierende grad bruker del 1 av møteboka til forklaringar på avvik i valoppgjeret.

Valdirektoratets valg gjennomføringsundersøking viser at fylkesvalstyra i svært varierende grad opplever utfyllinga av møtebøker som utfordrande. Merknaden gjeld kontrollering av møtebøker ved stortingsval, men departementet meiner god og ryddig protokollering er viktig for alle val. Departementet viser til at Valdirektoratet har fått delegert mynde til å fastsetje møtebøkene som valstyresmaktene bruker. Departementet vil sørgje for at problemstillinga blir følgd opp framfor lokalvalet i 2019 og stortingsvalet i 2021.

1.3.6 Klager

Alle med stemmerett har etter valgloven § 13-1 første ledd rett til å klage på forhold i samband med førebuinga og gjennomføringa av valet.

Stortinget er ifølgje valgloven § 13-1 fjerde ledd klageinstans «for klager som gjelder stemmerett eller retten til å avgi stemme». Riksvalstyret skal uttale seg om klagen til Stortinget. Riksvalstyret er klageinstans for klager som gjeld andre forhold. Kommunal- og moderniseringsdepartementet er sekretariat for Riksvalstyret.

Det kom inn 34 klager ved stortingsvalet i 2017. I 2013 kom det inn 16 klager, og i 2009 kom det inn tre klager. Klagene i 2017 gjaldt blant anna godkjenning av listeforslag, klagerett ved førehandsstemmegiving, valgagitasjon og retten til assistert stemmegiving. Riksvalstyret fann at det i somme kommunar blei gjort feil ved gjennomføringa av stemmegivinga, men at ingen av desse feila hadde innverknad på mandatfordelinga. Riksvalstyret sa seg einig med departementet i at det er svært uheldig at fleire veljarar med særlege behov blei nekta å ha med ein ekstra hjelpar inn i valavslutninga, noko dei har krav på etter vallova. Ingen av desse feila hadde konsekvensar for utfallet av valet, derfor blei ingen av klagenes tekne til følgje.

I valg gjennomføringsundersøkinga melder fleirtalet av kommunane at dei synest dei har nok kunnskap om behandling av klager på valg gjennomføringa. Blant dei 69 kommunane som meiner at dei ikkje har nok kunnskap om klagebehandling ved val, trekkjer fleire fram at det trengst meir detaljert opplæring i dette. Ved kvart val er det eit fåtal kommunar som kjem borti behandling av klager, og fleire kommunar er usikre på kor godt førebudde dei ville vere på dette.

Departementet har merka seg ein del avvik i behandlinga av klagenes og vil følgje opp dette ved å sørgje for betre opplæring til kommunar og fylkeskommunar i rutinar for klagebehandling og kor viktig det er å følgje desse.

1.3.7 Informasjon til veljarane

1.3.7.1 GENERELL INFORMASJON

Både departementet, Valdirektoratet, fylkeskommunane og kommunane har eit informasjonsansvar på valområdet. Departementet har det overordna ansvaret for valg gjennomføringa og informasjon og rettleiing om regelverket og valordninga. Valdirektoratet har ansvaret for informasjon ut mot veljarane om gjennomføringa av val. Fylkeskommunane handterer listeforslag ved stortingsval og er ansvarlege for informasjon knytt til dette. Kommunane har ansvar for å leggje til rette for stemmegiving og informere om tid og stad for stemmegivinga. Nettstaden www.valg.no var ein viktig kanal for offentlig valinformasjon.

Valdirektoratet løyvde tilskot på til saman 5,2 mill. kroner til ulike organisasjonar som ville medverke til å auke kunnskapen om valet eller auke valdeltakinga. Alt i alt fekk 15 organisasjonar tilskot til å gjennomføre ulike informasjonstiltak ved valet i 2017. Målgruppene var for dei fleste tiltaka ungdom eller innvandrarar.

SMS-varsling til tilfeldige veljarar og brev til veljarar med innvandrarakgrunn blei nytta som tiltak for å auke valdeltakinga ved stortingsvalet i 2017. Til saman 200 000 tilfeldige veljarar fekk den siste veka før valet SMS-meldingar der dei blei minne på valet og oppfordra til å bruke stemmeretten. Valdirektoratet sende i tillegg brev med ein tilsvarende bodskap til 36 500 tilfeldig utvalde veljarar med innvandrarakgrunn. Prosjektet blei gjennomført av Institutt for samfunnsforskning på oppdrag frå Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Rapporten frå dette prosjektet vil ligge føre våren 2018. SMS-varsling og brev til veljarar blei òg testa ved valet i 2015. Undersøkinga viste at tiltak med SMS-meldingar til unge der dei blei oppfordra til å bruke stemmeretten, og brev som inneheldt praktisk stemmerettleiing til innvandrarar, førte til auka valdeltaking.

1.3.7.2 VALKORT

Etter valgloven § 2-3 skal departementet sørgje for at det blir sendt ut valkort til alle stemmeføre som er innskrivne i manntalet i kommunen, med unntak av dei som er busette utanriks og på Svalbard og Jan Mayen. Denne mynda er delegert til Valdirektoratet. Valkortet skal blant anna opplyse om kva for kommune veljaren kan stemme i, og opningstider og adresse til vallokalet som veljaren høyrer til. I tillegg skal valkortet opplyse om at veljaren må vise legitimasjon for å stemme, og annan generell informasjon om valet. Det er ikkje nødvendig å ha med valkort for å stemme, men valkortet gir viktig informasjon om stemmegivinga for veljaren. I tillegg vil det i kommunar med elektronisk avkryssing i manntalet vere tidssparande ved sjølve stemmegivinga om veljaren har med seg valkortet.

Valdirektoratets valg gjennomføringsundersøking viser at tre firedelar av kommunane som svarte, opplyste at dei hadde fått førespurnader frå personar som ikkje hadde motteke valkort, med spørsmål om dei likevel kunne stemme.

Fullmaktskomiteen tek i Innst. 1 S (2016–2017) opp at mange veljarar trur dei ikkje kan stemme utan valkort. Komiteen meiner at anten må informasjonen betrast vesentleg, eller så må ordninga med valkort endrast slik at ein unngår misforståingar.

Departementet viser til at det på sjølve valkortet er trykt ein tekst om at veljaren ikkje treng valkortet for å stemme. Truleg er det i hovudsak veljarar som av ulike årsaker ikkje har motteke valkortet, som trur dei må ha dette med for å stemme. Departementet understrekar at det er svært vanskeleg å sørgje for at kvar einaste veljar

er fullt informert om alle stadia av valgjenennomføringa. Det viktigaste er at veljarane som er usikre, får korrekt informasjon frå kommunen sin. Departementet vil følge opp tilbakemeldinga frå komiteen og vurdere om det skal gjerast endringar i korleis valkortets funksjon blir kommunisert ut mot veljarane.

1.3.7.3 MANDATFORDELING OG UTRKJNING AV UTJAMNINGSMANDAT

Stortingets fullmaktskomité peiker i Innst. 1 S (2017–2018) på at det er viktig med open informasjon om korleis mandatfordelinga blir rekna ut. Komiteen ber òg om at utrekninga av utjamningsmandat er tilgjengeleg på heimesidene til Valdirektoratet i tida fram til det endelege valoppgjæret er godkjent, slik at det heile tida er mogleg for allmenta å få innsyn i dette.

Departementet er einig i at det er viktig med informasjon om og innsikt i korleis mandata blir fordelte, både distriktsmandata og utjamningsmandata. Det er viktig at veljarane forstår korleis stemma deira påverkar valresultatet. Det er kvart fylke som fordeler distriktsmandat i sitt fylke, mens det er riksstyret som fordeler utjamningsmandata. Departementet ser at det kan vere nødvendig å sjå på korleis informasjon om dette kan gjerast tydeleg framfor neste val.

Utjamningsmandata kan ikkje fordelast før alle fylka er ferdige med sitt oppgjær. Sjølv om det normalt er ganske store marginar på kva for parti som får utjamningsmandat, kan det vere ganske små marginar som avgjer i kva fylke partiet får utjamningsmandat. Ved kvart stortingsval ser ein speulasjonar rundt dette. Departementet meiner det er viktig at det ikkje blir gitt inntrykk av at utjamningsmandata er fordelte på parti, fylke og person, før den endelege fordelinga er gjord. Det er krevjande å formidle at eit førebels resultat kan bli endra utan at det ligg føre feil, og dette kan medverke til å skape uro rundt valresultatet. Departementet vil sjå nærmare på korleis det kan leggjast betre til rette for informasjon om fordelinga av utjamningsmandat utan å skape uro rundt valresultatet.

1.3.8 Tilgjenge

1.3.8.1 ORGANISERINGA AV VALLOKALE

Ved norske val er perioden for stemmegiving lang. Ved valet i 2017 var det mogleg å tidlegstemme frå 1. juli. Den ordinære førehandstemmeperioden varte frå 10. august til og med 8. september. Det er kommunane som har ansvaret for å leggje til rette for ei god gjennomføring av valet.

Det skal vere førehandsstemmegiving på helse- og sosialinstitusjonar og elles der valstyret har fastsett at ein skal ta imot førehandsstemmer, jf. valgloven § 8-3 andre ledd. Det skal vere førehandsstemmegiving minst ein dag ved alle institusjonane, ettersom det ikkje er

høve til å vedta at det berre skal haldast førehandsstemmegiving ved einskilte sosialinstitusjonar.

I Valdirektoratets valgjennomføringsundersøking opplyste alle kommunar med eitt unntak at det var mogleg å førehandsstemme i kommunen sine egne lokale. 126 av kommunane opplyste at dei berre tilbød førehandsstemmegiving i egne lokale, mens dei andre opplyste at dei hadde tilbød om stemmegiving i egne lokale i kombinasjon med mellom anna kjøpesenter, butikk, fengsel, universitet, sjukeheim, vidaregåande skular og ambulerande stemmemottak.

Ein firedel av kommunane opplyste at dei hadde hatt kveldsopne lokale i delar av eller heile førehandstemmegivingsperioden. 23 kommunar opplyste at dei hadde kveldsopne lokale heile den siste veka det var mogleg å førehandsstemme.

Dei fleste kommunane som ikkje hadde hatt kveldsopne førehandstemmelokale, grunngav dette med at det ikkje har vore trong for det. Ein del kommunar viste til at veljaren kunne gjere avtale om oppmøtetidspunkt, at dei hadde hatt laurdagsopne som alternativ, eller at tidlegare erfaringar hadde vist at det ikkje var nødvendig. Det var berre to kommunar som viste til at kveldsopne lokale var for kostnadskrevjande. 38 kommunar opplyste at dei ikkje hadde vurdert kveldsopne lokale.

Valloven § 9-2 andre ledd fastset at kommunestyret kan vedta at det skal haldast val også søndag før valdagen. 173 kommunar hadde todagarsval i 2017. Det var ein reduksjon samanlikna med stortingsvalet i 2013, da 196 kommunar hadde todagarsval.

1.3.8.2 UNIVERSELL UTFORMING

Vallova stiller krav om at stemmegivinga skal skje i eit eigna lokale som er lett tilgjengeleg, og der alle veljarane kan ta seg inn utan å be om hjelp. Andre lokale skal berre nyttast dersom det ligg føre «særlege grunner», jf. valgloven §§ 8-3 første ledd og 9-3 andre ledd. Det skal vere godt tilgjenge for alle veljarar i vallokalet, og blinde og svaksynte skal kunne stemme utan å måtte be om hjelp, jf. valforskrifta § 26. Dersom ein veljar treng det, kan han eller ho be om hjelp frå ein valfunksjonær. Valfunksjonærane har teieplikt. Veljarar med alvorleg psykisk eller fysisk funksjonshemming kan i tillegg sjølv peike ut ein ekstra hjelpar blant dei som er til stades, jf. valgloven § 8-3 åttende ledd og § 9-5 femte ledd.

Kommunane må i tillegg rette seg etter krava til tilgjenge i lov 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) og lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven).

I Valdirektoratet si valgjennomføringsundersøking opplyste 96 pst. av kommunane at dei før valet hadde vurdert kor eigna og tilgjengelege vallokala var.

Prosentdelen av tilgjengelege faste lokale i førehandstemmegivingsperioden var den same som ved

stortingsvalet i 2013. Talet på tilgjengelege lokale på valdagen har auka med 10 prosenteyningar samanlikna med stortingsvalet i 2013. Hovudårsaka til at eitt eller fleire lokale ikkje tilfredsstiller kravet til tilgjenge, er mangel på eigna lokale.

62 pst. av kommunane opplyste at dei hadde hatt veljarar med synshemming. Valhandlinga blei gjennomført med assistanse frå valfunksjonær, sjølvvalt følge eller ein kombinasjon av desse. Fleire av klagene som kom inn ved stortingsvalet, gjaldt praktisering av føresegna om assistert stemmegiving.

Stortingets fullmaktskomité peiker i Innst. 1 S (2017–2018) på at lov 20. juni 2008 nr. 42 om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) stiller krav til utforming av vallokala, og at valforskrifta stiller krav om godt tilgjenge, under dette at blinde og svaksynte kan stemme utan å måtte be om hjelp. Lova er oppheva og erstatta av likestillings- og diskrimineringslova frå 1. januar 2018. Komiteen viser til at valhandboka inneheld ei god utgreiing om korleis vallokala og stemmegivinga kan leggjast til rette for personar med nedsett funksjonsevne. Komiteen meiner vidare at det er viktig å ta i bruk teknologiske løysingar for å forenkle stemmegivinga for personar med nedsett funksjonsevne. Departementet understrekar at det er svært viktig at kommunane sikrar godt tilgjenge for alle grupper veljarar, og vil ha dialog med brukarorganisasjonane om moglege forbetringar innanfor rammene av dagens valgjennomføring.

1.3.9 Ekstern evaluering

1.3.9.1 DEPARTEMENTET SI VURDERING

Departementet har fått gjennomført ei ekstern evaluering av Valdirektoratet sine tenester til kommunar og fylkeskommunar. Evalueringa blir presentert i kapittel 4.9 i proposisjonen.

Evalueringa som er gjennomført, gir nyttige innspel til vidare arbeid med forbetringar og endringar i arbeidet med å støtte kommunar og fylkeskommunar i valgjennomføringa. Departementet merkar seg at kommunar og fylkeskommunar stort sett gir gjennomgåande gode tilbakemeldingar på Valdirektoratet sine tenester.

Departementet understrekar at upresise eller feilaktige svar i brukarstøtta kan få svært alvorlege konsekvensar for valgjennomføringa. Det vil vere ein viktig prioritet for Valdirektoratet å byggje opp tilstrekkeleg kompetanse i brukarstøtta til å hindre at slike feil skjer.

Departementet viser til at eit av oppdraga i Valdirektoratet sitt tildelingsbrev for 2018 er å følgje opp evalueringar av valgjennomføringa i 2017. Valdirektoratet vil komme med forslag til oppfølging av dei ulike tilrådingane frå ideas2evidence om endringar framfor valet i 2019.

1.4 Sametingsvalet

1.4.1 Gjeldande rett

Gjennomføringa av sametingsval er regulert av forskrift 19. desember 2008 nr. 1480 om valg til Sametinget, som er gitt i medhald av sameloven. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for regelverket.

Stemmegivinga i kommunar med 30 eller fleire personar i manntalet til Sametinget blir halde på same stad og til same tid som stemmegivinga til stortingsvalet, jf. forskrift om valg til Sametinget § 47 første ledd. I kommunar med mindre enn 30 manntalsførte i Sametingets valmanntal er det berre høve til å gi førehandsstemme til sametingsvalet, jf. sameloven § 2-3 tredje ledd. Førehandsstemmegivingane skal sendast utan opphald til samevalstyret i kommunen der veljaren er manntalsført, eller til oppteljingsvalstyret i krinsen dersom veljaren er manntalsført i ein kommune med færre enn 30 manntalsførte, jf. forskrifta § 43 sjuande ledd.

1.4.2 Valdeltakinga

Valdeltakinga ved sametingsvalet i 2017 var på 70,3 pst. Det er ein auke på 3,4 prosenteyningar samanlikna med valet i 2013 og på nivå med valdeltakinga i 2009.

Valdeltakinga ved sametingsvalet i 2017 var 7,3 prosenteyningar lågare enn ved stortingsvalet. Til saman var det 11 757 godkjende stemmegivingar ved sametingsvalet.

Resultatet frå valet viser store variasjonar i valdeltakinga i dei ulike valkrinsane. Det var høgast valdeltaking i dei to nordlegaste valkrinsane; Åvjavåri valkrins med 75,7 pst. og Austre valkrins med 78,3 pst. Valdeltakinga i Sør-Noreg valkrins var lågast, med 61,4 pst. Dette var likevel ein auke på 5,4 prosenteyningar samanlikna med sametingsvalet i 2013 og 7,1 prosenteyningar samanlikna med valet i 2009.

Om lag halvparten av dei godkjende stemmene til sametingsvalet blei gitt som førehandsstemmer.

1.4.3 Evaluering

Departementet har ikkje evaluert sametingsvalet særskilt. Sametinget gjer ei eiga evaluering av samestingsvalet. Departementet vil i tett samarbeid med Sametinget greie ut om det trengst endringar i regelverket for gjennomføring av sametingsval framfor sametingsvalet i 2021. Sameloven § 2-4 om inndeling i valkrinsar er knytt opp mot kommune- og fylkesstrukturen og må oppdaterast som følgje av at denne blir endra.

1.5 Internasjonal valobservasjon

1.5.1 Observasjon av stortingsvalet 2017

Etter valgloven § 15-10 har kommunane plikt til å ta imot og leggje til rette for akkrediterte valobservatørar. Departementet akkrediterer nasjonale og internasjonale

le valobservatørar, og har sidan 2009 motteke valobservatørar ved kvart val. Departementet ser det som nyttig å få innspel om den norske valordninga og korleis vi gjennomfører val i Noreg, og meiner dette medverkar til å halde oppe tilliten til valsystemet.

Organisasjonen for tryggleik og samarbeid i Europa sitt kontor for demokrati og menneskerettar (OSSE/ODIHR) sende ein delegasjon til Noreg den 21.–23. juni 2017 for å kartlegge i kva grad det var aktuelt å sende ein delegasjon til Noreg under stortingsvalet. På bakgrunn av funna og konklusjonane til kartleggingsdelegasjonen sendte OSSE ein delegasjon med tre valekspertar som gjennomførte ein avgrensa observasjon under valet. Ekspertteamet evaluerte valadministrasjon, finansiering av politiske parti og kampanjar og bruken av det elektroniske valadministrasjonssystemet EVA. Delegasjonen publiserte ein rapport med funn og merknader i etterkant av valet. Departementet set pris på at OSSE prioriterte å gjennomføre valobservasjon i Noreg i 2017.

I tillegg til ekspertteamet frå OSSE akkrediterte departementet norske og internasjonale observatørar frå til saman 32 ulike land. Fleire av observatørane var ifølgje med norske organisasjonar, blant anna Den norske Helsingforskomiteen og Norsk ressursbank for demokrati og menneskerettar (NORDEM). Det blei totalt akkreditert 158 observatørar i 2017. Departementet arrangerte òg eit seminar der alle observatørane fekk ei innføring i det norske valsystemet og regelverket for valgjennomføring.

1.5.2 Rapport frå OSSE om stortingsvalet 2017

OSSE offentleggjorde rapporten frå valekspertane den 4. desember 2017.

1.5.2.1 PREFERANSEVAL UNDER FØREHANDSSTEMMEGIVING

OSSE meiner at Valdirektoratet og kommunane kan vurdere å setje i verk tiltak som legg til rette for at veljarar som gir førehandsstemme utanfor eigen kommune, kan få stemme på lokale lister og nytte personstemmegiving slik veljarane får høve til i heimkommunen sin.

Departementet viser til at veljarar som stemmer utanfor eigen kommune, får utdelt ein avkryssingsstemmesetel med alle registrerte parti på. Dersom veljaren vil stemme på eit ikkje-registrert parti eller ei lokal liste, kan veljaren skrive namnet på denne lista på avkryssingsstemmesetelen. Det ligg såleis godt til rette for at veljarane kan stemme på det partiet dei vil, same kvar dei stemmer.

Det vil i praksis vere vanskeleg å gi veljarane høve til å nytte personstemmegiving når dei stemmer utanfor eigen kommune ved kommunestyreval og utanfor eige fylke ved fylkestingsval og stortingsval. Departementet ser det som ei lite føremålstenleg og svært kostbar løys-

ing at alle kommunane i landet skal ha eksemplar av stemmesetlane i heile landet tilgjengeleg. Departementet legg vekt på den lange førehandsstemmeperioden og at det er lagt godt til rette for å stemme i Noreg, og at veljarane kan få stemme på lokale parti også når dei stemmer utanbys. Veljarane har òg høve til sjølv å skaffe seg den lokale stemmesetelen ved å kontakte kommunen sin. Departementet understrekar at det ikkje er komme nokon klager eller førespurnader frå veljarane om dette. Departementet vil ikkje følge opp denne tilrådinga, sidan det ville vere vanskeleg innanfor dagens måte å gjennomføre val på.

1.5.2.2 LEGITIMASJON

OSSE meiner at lista over kva som er akseptabel legitimasjon ved val, kan utvidast eller utdjupast for å tilpasse seg veljarar utan pass eller førarkort.

Etter valgloven § 8-4 sjetle ledd og § 9-5 andre ledd skal veljarar som er ukjende for stemmemottakaren, legitimere seg. Det finst inga vidare regulering av kva slags legitimasjon som skal godkjennast. Det skal leggjast vekt på at stemmemottakaren må sjå at det er rette vedkommande ein står overfor, og stemmemottakaren må såleis vurdere kvaliteten på legitimasjonen til veljaren. Departementet oppfordrar kommunane til å vise skjøn, men meiner det er eit minstekrav at legitimasjonen inneheld namnet på veljaren, fødselsdato og bilete og har eit visst offisielt preg. Sjølv om typiske legitimasjonspapir er bankkort med bilete, førarkort eller pass, er ikkje regelverket til hinder for at andre typar legitimasjon kan godkjennast. Departementet ønskjer ikkje å regulere nærmare kva slags legitimasjon som skal godkjennast. Formålet med legitimeringa er at stemmemottakaren skal kunne kontrollere at veljaren er den han eller ho gir seg ut for å vere, og dagens regelverk gir stemmemottakaren rom for å bruke skjøn.

1.5.2.3 SYNSTEMMA

OSSE tilrår at departementet set i verk tiltak som gjer det mogleg for synshemma veljarar å gi personstemme utan hjelp.

Alle veljarar som treng det, kan be stemmemottakaren om hjelp ved stemmegivinga. Veljarar med alvorleg psykisk eller fysisk funksjonshemming kan etter valgloven § 8-4 åttande ledd i tillegg peike ut ein ekstra hjelpar blant dei personane som er til stades i vallokalet. Vallokalet er i tillegg tilrettelagde for at veljarar som les blindeskrift, kan gi partistemme på eiga hand, anten ved bruk av kartotekløysing eller ved bruk av ein stemmesetel med blindeskrift der alle registrerte politiske parti er oppførte.

Departementet ser i dag ingen openberre praktiske tiltak som gjer det mogleg for synshemma veljarar å gi personstemme utan hjelp. Departementet understrekar at veljarane har rett til hjelp i vallokalet, og at val-

funksjonærane har teieplikt. Som ein del av evalueringa av valet vil departementet møte ulike brukargrupper og organisasjonar, for å finne fram til gode løysingar innanfor dagens regelverk. Problemstillinga blir òg følgt opp i vallovutvalet.

1.5.2.4 OPPTELJING AV FØREHANDSSTEMMER

OSSE viser til føreseigna i vallova om at veljaren sjølv har ansvaret å førehandsstemme tidssnok til at kommunen mottok stemma innan fristen for godkjenning av førehandsstemmer. OSSE peiker på at veljarar har høve til å førehandsstemme fram til fredag før valdagen, og at dette fører til at ein del stemmer kjem fram etter tidsfristen og derfor blir forkasta.

Departementet ser at det er viktig at stemmer gitt innanfor dei lovfastsette fristane blir talde med i valoppgjeret, sidan dette er ei rettkommen forventning frå veljarane. Departementet har fastsett tydelege rutinar for sending av førehandsstemmer, og Valdirektoratet har gitt opplæring og informasjon til kommunane om nøyaktig adressering. Posten informerte kommunane i eit eige brev om korleis dei best kan sikre at førehandsstemmer kjem fram i tide. Ut frå evalueringa av valet i 2017 ser det ut til at dei tiltaka som er sette i verk, har hatt effekt. Valdirektoratets undersøkingar etter valet i 2017 viser at prosentdelen av for seint innkomne førehandsstemmer har gått ned frå 0,19 pst. i 2013 til 0,11 pst. i 2017. Samtidig viser tilbakemeldingar frå kommunane at hovudårsaka til at førehandsstemmer kjem for seint fram, er feil frå valmedarbeidarar. Departementet vil sørge for at dette blir godt dekt ved opplæringa av valansvarlege framfor neste val. Sending av førehandsstemmer er òg ein del av mandatet til vallovutvalet, og utvalet skal vurdere framtidige sendemåtar for førehandsstemmer for å unngå at stemmer må forkastast.

1.5.2.5 PUBLISERING AV VALRESULTAT

OSSE tilrår at valresultata bør publiserast per vallokale for å gi betre innsyn i valresultatet og for å gjere det lettare å granske resultata. Unntaket er for vallokale der dette ikkje er mogleg utan å komme i strid med prinsippet om hemmelege val, det vil seie vallokale med svært få gitte stemmer.

Valdirektoratet publiserer valresultat på nettsida www.valgresultat.no. Det er kommunane som rapporterer inn resultata via EVA. Måten kommunen har valt å telje opp stemmesetlane på, avgjer korleis resultata blir rapporterte og publiserte. Det er valstyret i kommunen som avgjer korleis oppteljinga skal skje. Dersom kommunen vel å telje alle stemmesetlane i kommunen samla, blir også resultata publiserte på kommunenivå. Kommunar som gjennomfører oppteljing per krins, får òg resultat publisert per krins, slik OSSE tilrår.

Departementet ønskjer ikkje å pålegge alle kommunar å gjennomføre oppteljing på krinsnivå og vil derfor ikkje følgje opp tilrådinga frå OSSE.

1.5.2.6 SYSTEMENDRINGAR

OSSE viser til at det kort tid før valdagen blei sendt ut nye tilrådingar for IT-tryggleik, med mål om å betre tryggleiken ved oppteljinga. Ifølgje OSSE blei desse tilrådingane på grunn av tidsavgrensingar berre delvis implementerte av valstyra i kommunane og fylkeskommunane. OSSE uttaler at når det blir innført endringar i valrutinar, inkludert det elektroniske systemet, bør ein følgje opp at alle valstyresmakter rettar seg etter dei.

Departementet viser til at det blei sett i verk to nye tiltak framfor valet for å auke tryggleiken i valgjenomføringa. Det eine tiltaket var pålegget om manuell førebels oppteljing, som nemnt i kapittel 4.4. Dette tiltaket var pålagt i forskrift og blei gjennomført i alle aktuelle kommunar. Det andre tiltaket var eit sett med tilrådingar utferda av Valdirektoratet som spesifikt var retta mot kontrollteljinga av stemmesetlar i fylkesvalstyra. Tilrådingane blei gjennomførte på ulike måtar i kommunar og fylkeskommunar, sidan dei blei tilpassa lokale tekniske forhold og lokale risikovurderingar. Etter direktoratets vurdering var det ikkje tidsavgrensing som var årsaka til dette. Valdirektoratet medverka aktivt med å observere og gi råd til fylka når dei skulle setje i verk dei tilrådde tiltaka, og hadde personleg kontakt med alle fylkesvalstyra. Direktoratet ser at det trengst meir rådgiving på lokalt nivå, spesielt når det gjeld å vise god praksis for teknisk oppsett av IT-løysingar og vurdering av risiko og tryggleik på dette området.

1.5.2.7 KJELDEKODAR

OSSE tilrår at departementet publiserer kjeldekodane til programvare som blir nytta for å leggje til rette for sentrale valrutinar, slik at desse blir tilgjengelege for ekstern verifisering.

Departementet er einig med OSSE i at det er viktig å ha høg grad av openheit i valgjenomføringa og hos valstyresmaktene, sidan dette medverkar til å halde oppe den store tilliten hos innbyggjarane. Samtidig er det viktig å halde på tryggleiken i valsystema. Valdirektoratet opplyser at dei har ei pågåande vurdering av spørsmålet OSSE tek opp.

1.5.2.8 PARTIFINANSIERING

OSSE meiner departementet kan vurdere ytterlegare føresegnar om regulering og offentleggjering av økonomiske bidrag og tenester til partimedlemmer og liste-kandidatar, som eit tiltak for å gi betre innsyn i partiinntekter.

Departementet viser til at det norske politiske systemet er kjenneteikna av å vere partisentrert, og det er uvanleg at kandidatar har sin eigen personlege val-

kampanje. Departementet kan med heimel i partiloven § 22 a gi reglar i forskrift om at rapporteringssystemet for partistøtte heilt eller delvis også skal omfatte finansieringa av valkampar for kandidatar som representerer politiske parti eller partiledd, og som vinn representasjon til folkevalde organ. Departementet understrekar at dette vil innebere 11 000 rapporteringar ved lokalval, noko som vil vere ressurskrevjande både å sende inn og å ta imot. Det er meir aktuelt å avgrense rapporteringa til å gjelde kandidatar som representerer politiske parti, og at rapporteringa blir gjort som ein del av partiets årsrapport.

Dersom det blir innført personval ved stortingsval og det blir større merksemd om kandidatar i valkampen, kan det bli aktuelt å nytte denne forskriftsheimelen. Departementet er oppteke av å forbetre systemet kontinuerleg og sikre openheit i finansiering av politiske parti også i framtida. Departementet følgjer opp tilrådinga ved å følgje utviklinga på saksområdet og vurdere eigna tiltak, men vil ikkje setje i verk tiltak på det noverande tidspunktet.

2. Merknader frå komiteen

Komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, leiaren Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen og Magne Rommetveit, frå Høgre, Svein Harberg og Bente Stein Mathisen, frå Framstegspartiet, Mazyar Keshvari og Ulf Leirstein, frå Senterpartiet, Nils T. Bjørke, frå Sosialistisk Venstreparti, Torgeir Knag Fylkesnes, og frå Kristeleg Folkeparti, Hans Fredrik Grøvan, syner til at endringane i vallova har sin bakgrunn i behovet for at stortingsvalet i 2021 kan gjennomførast med dei 19 valdistrikta vi har i dag, mens ein ventar på utgreiing og endeleg behandling av spørsmålet om framtidige valdistrikt. Ettersom Stortinget vedtok ny inndeling av det regionale folkevalde nivået, er det ikkje lenger samsvar mellom Grunnlova, som slår fast at det skal vere 19 valdistrikt, og vallova, som seier at fylka skal vere valdistrikt. Komiteen meiner det er ei god løysing at vallova legg til rette for at dei eksisterande valdistrikta gjeld fram til ny inndeling er grundig behandla. Komiteen peiker på at dei 19 valdistrikta vil få namn etter dei 19 fylka som har vore valdistrikt ved førre val, og at namna på alle kommunane som høyrer til dei ulike valdistrikta, blir lista opp i ei forskrift. Forskrifta skal berre namngi kva for kommunar som høyrer til i dei ulike valdistrikta, basert på allereie kjend tilhøyrslø. Komiteen har merka seg at eit stort fleirtal av høyringssvara støttar at endringane i vallova er ei føreseieleg løysing som sikrar omsyna til geografisk og partipolitisk representasjon ved stortingsvalet i 2021.

Komiteen syner til at dei konkrete endringane i dei enkelte paragrafane i vallova gjennomgåande gjeld at nemninga «valgdistrikt» erstattar «fylke». I tillegg gir endringa i § 6-3 første ledd meir fleksibilitet når det gjeld kva for lokalt partiledd som stiller liste. Komiteen sluttar seg til endringsforslaga.

Komiteen peiker òg på at proposisjonen inneheld ei oppsummering av evalueringane av stortingsvalet 2017, der departementet svarar på ein del av merknadene frå Stortingets fullmaktskomité frå Innst. 1 S (2017–2018). Proposisjonen inneheld òg kommentarar til rapporten frå OSSE/ODIHR etter observasjon ved stortingsvalet 2017. Komiteen har merka seg svara og kommentarane frå departementet, samt forslag til oppfølging, og har ingen andre merknader til desse delane av proposisjonen.

3. Tilråding frå komiteen

Komiteen har elles ingen merknader, syner til proposisjonen og rår Stortinget til å gjere slikt

vedtak til lov

om endringar i valgloven (valdistrikt ved stortingsval, rett til å stille liste ved val mv.)

I

I lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre blir det gjort følgjande endringar:

§ 6-2 første ledd første punktum skal lyde:

(1) Ved stortingsvalg skal listeforslaget være utfylt i rekkefølge med navnet på så mange kandidater som det skal velges representanter til Stortinget fra *valgdistriktet*.

§ 6-3 første ledd skal lyde:

(1) For partier registrert i Partiregisteret som ved forrige stortingsvalg fikk en oppslutning på minst 500 stemmer i ett *valgdistrikt* eller minst 5 000 stemmer i hele landet, er det tilstrekkelig at listeforslaget er underskrevet av minst to *styremedlemmer i lokalavdelingen med ansvar for valgdistriktet* listen gjelder. Det samme gjelder for partier som er blitt registrert i Partiregisteret etter forrige stortingsvalg. Underskrifterne må ha stemmerett i valgdistriktet. Hvis et registrert politisk parti stiller listeforslag sammen med en uregistrert gruppe, gjelder likevel bestemmelsene i annet ledd.

§ 6-3 andre ledd bokstav a skal lyde:

a) Ved stortingsvalg og fylkestingsvalg skal listeforslaget være underskrevet av minst 500 personer med stemmerett i *valgdistriktet* ved det aktuelle valget.

§ 6-6 fjerde ledd skal lyde:

(4) Dersom det er uklart hvem som har rett til å representere et registrert politisk parti på lokalt nivå og dermed rett til å stille liste for dette partiet, skal valgmyndighetene innhente og legge til grunn uttalelse fra partiets utøvende organ, jf. partiloven § 3 annet ledd bokstav b.

Nåverande fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 8-2 tredje ledd andre punktum skal lyde:

Kandidat som er oppført på valgliste ved stortingsvalget eller fylkestingsvalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker i kommunene i vedkommende *valgdistrikt*.

§ 9-3 fjerde ledd andre punktum skal lyde:

Kandidat som er oppført på valgliste ved stortingsvalget eller fylkestingsvalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker eller valgfunksjonær i valglokalene i kommunene i vedkommende *valgdistrikt*.

§ 10-6 fjerde ledd andre punktum skal lyde:

Hver listes stemmetall finnes ved å telle hvor mange stemmesedler som er avgitt til hver liste, sammenlagt for alle kommunene i *ett valgdistrikt*.

§ 11-1 skal lyde:

§ 11-1 Valgdistriktene ved stortingsvalg

(1) Landet deles inn i 19 valgdistrikter. Ved valg til Stortinget velges medlemmer med varamedlemmer fra følgende valgdistrikter:

- a) Østfold valgdistrikt*
- b) Akershus valgdistrikt*
- c) Oslo valgdistrikt*
- d) Hedmark valgdistrikt*
- e) Oppland valgdistrikt*
- f) Buskerud valgdistrikt*
- g) Vestfold valgdistrikt*
- h) Telemark valgdistrikt*
- i) Aust-Agder valgdistrikt*
- j) Vest-Agder valgdistrikt*
- k) Rogaland valgdistrikt*
- l) Hordaland valgdistrikt*
- m) Sogn og Fjordane valgdistrikt*
- n) Møre og Romsdal valgdistrikt*
- o) Sør-Trøndelag valgdistrikt*
- p) Nord-Trøndelag valgdistrikt*
- q) Nordland valgdistrikt*
- r) Troms valgdistrikt*
- s) Finnmark valgdistrikt*

(2) Departementet gir forskrift om hvilke kommuner som inngår i de ulike valgdistriktene.

§ 11-4 andre ledd første punktum skal lyde:

(2) Fylkesvalgstyret skal foreta ett valgoppgjør for hvert av valgdistriktene i fylket og fordele valgdistriktets distriktsmandater mellom listene.

§ 11-6 tredje ledd skal lyde:

(3) Riksvalgstyret fordeler partienes utjevningsmandater med ett på hvert valgdistrikt, på følgende måte:

- a) For hvert valgdistrikt og for hvert parti som har vunnet minst ett utjevningsmandat, tas utgangspunkt i partiets stemmetall i valgdistriktet. Har partiet ikke fått noe distriktsmandat, skal partiets stemmetall i valgdistriktet legges til grunn. Har partiet fått distriktsmandat, skal partiets stemmetall divideres med et tall som er én mer enn det dobbelte av antall distriktsmandater partiet har fått i valgdistriktet. Partiets stemmetall eller de fremkomne kvotienter divideres med det gjennomsnittlige antall stemmer per distriktsmandat i vedkommende valgdistrikt.*
- b) De fremkomne kvotientene for samtlige valgdistrikter og for samtlige partier som har vunnet minst ett utjevningsmandat, ordnes etter størrelse. Er flere kvotienter like store, er antall stemmer i vedkommende valgdistrikter avgjørende. I tilfelle stemmelikhet avgjøres rekkefølgen ved loddtrekning.*
- c) Utjevningsmandat nr. 1 tildeles det partiet og det valgdistriktet som etter beregningen foran har den største kvotienten. Utjevningsmandat nr. 2 tildeles det partiet og det valgdistriktet som har den nest største kvotienten, osv.*
- d) Når et valgdistrikt er blitt tildelt et utjevningsmandat, kommer det ikke i betraktning ved de videre beregningene. Når et parti har fått det antall utjevningsmandater det skal ha i henhold til fordelingen etter annet ledd, kommer partiet ikke i betraktning ved de videre beregningene. Fordelingen fortsetter for de øvrige valgdistriktene og de øvrige partiene inntil samtlige utjevningsmandater er fordelt.*

§ 11-9 andre ledd skal lyde:

(2) Er en kandidat blitt valgt til representant eller vararepresentant fra flere valgdistrikter, avgjør vedkommende selv hvilket valg som mottas. Skriftlig erklæring om hvilket valg som mottas skal sendes vedkommende fylkesvalgstyret innen tre dager etter at underretning om valget er mottatt fra fylkesvalgstyrene. Gir ikke vedkommende underretning som nevnt, anses valget mottatt i det valgdistriktet hvor vedkommende er stemmeberettiget, eller – hvis vedkommende ikke er stemmeberettiget i noen av valgdistriktene – det valgdistriktet som kommer først i alfabetisk orden. Blir det valget vedkommende har mottatt kjent ugyldig, kan vedkommende avgi ny erklæring.

§ 13-1 første ledd første punktum skal lyde:

(1) Alle som har stemmerett, kan klage over forhold i forbindelse med forberedelsen og gjennomføringen av stortingsvalget i det *valgdistriktet* vedkommende er manntallsført.

§ 13-3 tredje og fjerde ledd skal lyde:

(3) Stortinget skal kjenne stortingsvalget i en kommune eller i et *valgdistrikt* ugyldig hvis det er begått feil

som antas å ha hatt innflytelse på utfallet av valget, og som det ikke er mulig å rette.

(4) Når valget i en kommune eller i et *valgdistrikt* er kjent ugyldig, påbyr Stortinget omvalg. Stortinget kan i særlige tilfeller påby omvalg i hele *valgdistriktet*, selv om feilen ikke gjelder alle kommunene i *valgdistriktet*.

II

Lova tek til å gjelde straks.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 15. mai 2018

Dag Terje Andersen

leiar

Svein Harberg

ordførar

